

Proactief preventieve plaagdierbestrijding

Integraal Plaagdiermanagement zou de overkoepelende term dienen te zijn voor de integratie van preventieve aspecten van plaagdiermanagement in natuurbeheer, plantsoenbeheer, bouwbeheer, gebouwbeheer, afvalmanagement, milieubeheer, veiligheidsmanagement et cetera. Plaagdiermanagement los van deze processen dreigt te blijven steken in reactieve correctie van niet sluitende preventie. Plaagdiermanagement als onderdeel van algemeen hygiënisch correct gedrag en van de dagelijkse gang van zaken in een veelheid van bedrijfsprocessen vergt investeren in bewustwording, in het zo nodig aanbrengen van duurzame interventies achteraf in bestaande situaties, maar vooral in het proactief tijdig en vooraf inbouwen van preventiemaatregelen in nieuwe omstandigheden en processen. Voor borging van dit systeem wordt de Risico Inventarisatie & Evaluatie (RI&E) methodiek aanbevolen.

Interactie

Last van plaagdieren is van alle tijden. Mensen hebben altijd al last gehad van dieren en diertjes, die hinderen, bijten, ziekten overbrengen of economische schade berokkenen. Mensen schiepen nieuwe kansen voor overlast door dieren, overal waar ze ingrepen in de natuur door bijvoorbeeld het bouwen van huizen, het houden van landbouwhuisdieren of het verbouwen van gewassen. Daarbij ontstonden voor het gedierte namelijk nieuwe plaatsen om zich te vestigen, zich voort te planten en zich te voeden. Natuurlijke vijanden hebben op die plaat-

Tekst en foto's:
Dr. Jan van der Plas

sen vaak minder remmende invloed dan in de 'vrije natuur' omdat ze niet op dezelfde manier bevoordeeld worden als de plaagdieren. Deze 'plaagbevorderende' effecten werden versterkt door de trend van schaalvergroting door menselijke activiteiten: grootschalige woningbouw in steden en agglomeraties, grote landbouw arealen met voornamelijk monoculturen en grote concentraties (mega)stallen met vee. De transformatie van natuur naar cultuur die de mens teweeg heeft gebracht, heeft tevens geleid tot veranderingen in biodiversiteit en samenstelling van de vrij levende populaties planten (fauna) en dieren (flora)^{1,2}.

Bestrijdingsmiddelen

De samenstelling van flora en fauna werd verder beïnvloed door het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Niet alleen de beoogde plaagorganismen werden gedood, maar vaak ook natuurlijke vijanden en andere (prooi) organismen die van belang zijn voor het ecosysteem waar de plaagorganismen deel van uit maken. De toegepaste chemische bestrijdingsmiddelen (zoals DDT) die niet ogenblikkelijk werden afgebroken, hoopten zich op in het milieu en hogerop in de voedselketen, wat leidde tot sterke achteruitgang van de roofdieren, gezondheidsschade voor de mens en aantasting van het milieu. Door het wegvallen van predatie kregen de bestreden plagen nog meer ruimte en kregen nieuwe tot dan toe niet optredende plagen ook een kans. De selectiedruk die het bestrijdingsmiddel uitoefende, bevoordeelde exemplaren met een hogere tolerantie voor het middel, wat uiteindelijk resulteerde in resistentie. Dit leidde weer tot hoger middelengebruik en verergering van alle bovenbeschreven nadelige effecten. Kortom een escalerende situatie³!

Ecologie

Het besef dat er een escalerend proces gaande was⁴ en een groeiend inzicht in de

situatie leidde tot een toenemend bewustzijn dat een radicaal andere benadering vereist is van de 'plaagproblematiek' en het daarmee samenhangende gebruik van bestrijdingsmiddelen: Een (meer) holistische aanpak.

Het ideale 'plaagmanagement' zou een volledig proactieve, preventieve benadering moeten zijn waarbij zoveel mogelijk recht wordt gedaan aan ecologische verbanden en waarbij weringmaatregelen voorrang krijgen boven bestrijdingsmaatregelen. Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen vindt alleen plaats in uiterste noodzaak. In land- en tuinbouw kwam een ontwikkeling in de richting van een dergelijke integrale benadering van plagen voor gewasbescherming eerder op gang in de vorm van het zogenaamde 'Integrated Pest Management' (IPM; zie kader). Door schaal, toegankelijkheid en interacties met natuurlijke vijanden, liggen daartoe de mogelijkheden voor gewasbescherming doorgaans anders dan voor beheersing van dierplagen die de mens, zijn huisdieren of zijn eigendommen bedreigen.

Voor dierplagen zou de geïntegreerde benadering er in de praktijk op neer moeten komen dat de preventieve gedachte doorwerkt in vrijwel alle menselijke activiteiten: in de omgang met de natuur, met de begroeiende en onbegroeiende omgeving van onze verblijf- en werkplaatsen, in de manier waarop we bouwen en het gebouwde onderhouden, in de wijze waarop we produceren in landbouw en industrie, in de zorgvuldigheid waarmee we onszelf en onze spullen verplaatsen, waarmee we recreëren, onze spullen verzorgen en met (onze huis)dieren⁵ en ons afval omgaan.

In wet- en regelgeving met betrekking tot 'plaagdierbestrijding' werden en worden kansen gemist om preventie volgens bovengenoemde inzichten grondig en duurzaam te regelen. De wet ongediertebestrijding is er nooit gekomen. Er is verspreid over diverse wettelijke voorschriften en besluiten wel het een en ander geregeld zoals in het Bouwbesluit, de Woningwet, Arbowetgeving enzovoort. 'Het juist gebruik' van biociden (zie kader), zoals dat

in de 'Wet Gewasbeschermingsmiddelen en biociden' wordt gedefinieerd is te mager om een echt proactieve preventieve houding af te kunnen dwingen in situaties die geen bedreiging vormen voor de volksgezondheid.

Voedingssector

Hier en daar is het wel wezenlijk beter geregeld zoals voor de voedselproducerende, verwerkende, handelende, vervoerende of verstrekkende instellingen⁶ in het kader van de Europese Hygiëneverordening (2006). Daarin wordt verwezen naar de verplichting tot het hebben van een beheersplan volgens de beginselen van HACCP (Hazard Analysis Critical Control Points). Een van de te beheersen risico's betreft dierplagen. Deze worden door middel van IPM-aanpak beheerst, uitgaand van grondige inspectie van de omgeving, maximale maatregelen om de plaagdieren te weren, eventuele toepassing van alternatieve bestrijdingsmethodes en beperkte inzet van biociden als laatste redmiddel.

Geïntegreerde bestrijding (IPM)

De rationele toepassing van een combinatie van biologische, biotechnologische, chemische, mechanische en fysische bestrijding, teelt- of gewasverdelingsmaatregelen, waarbij het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen wordt beperkt tot het strikte minimum dat noodzakelijk is om populaties van schadelijke organismen onder de niveaus te houden waarbij in economisch opzicht onaanvaardbare schade of verliezen optreden.
Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden

Dit IPM voor dierplagen heeft als doel het duurzaam voorkomen van dierplagen in productieprocessen, keukens, horeca en overige ruimtes waar voedsel verbruikt of genuttigd wordt. Kenmerkend hieraan is de uitgebreide inventarisatie bij aanvang met adviezen over weringmaatregelen op bouwkundig, hygiënisch, klimatologisch en logistiek gebied om een dierplaagvrije omgeving te verkrijgen. In daaropvolgende jaarlijkse audits wordt nagegaan of de preventieve inspanningen toereikend zijn om dat specifieke aanvullende maatregelen nodig zijn om plaagdieren buiten de deur te houden. Deze methodiek lijkt veel op de, overigens beter gedocumenteerde, Risico Inventarisatie & Evaluatie (RI&E) zoals in het kader van de Arbeidsomstandighedenwet verplicht is gesteld voor alle werkgevers.

Juist gebruik

Rationele toepassing van een combinatie van fysische, biologische, chemische of andere maatregelen waardoor het gebruik van biociden tot het strikt noodzakelijke wordt beperkt.
Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden

Algemeen

Uitbreiding van deze aanpak tot andere sectoren zou een goed algemeen kader kunnen scheppen om de integratie en uitvoering van de juiste preventieve aanpak in bouw, onderhoud, schoonmaak, groenbeheer, transport & logistiek, milieubeheer et cetera te borgen. De preventie zelf dient dan wel verweven te worden in bijvoorbeeld kwaliteitsvoorschriften of 'Good Practises' die voor elke sector of dienst aanwezig zouden dienen te zijn ('Good Building Practises', 'Good Maintenance Practises' et cetera).

Een dergelijke integrale aanpak legt de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor de preventieve maatregelen daar waar ze horen te liggen: bij de betrokken diensten en bedrijven en bij de mensen die daar werkzaam zijn. Daarmee wordt de passieve houding tegengegaan die er van uitgaat dat een ongediertebestrijder op afroep wel zal komen om de problemen te verhelpen met gif. De ongediertebestrijders zijn echter gehouden het 'juist gebruik' van biociden te hanteren en erop te staan dat werende maatregelen parallel en liefst voorafgaand aan hun acties door/voor de klant worden uitgevoerd. Zij hebben daarbij echter nauwelijks mogelijkheden om dit af te dwingen, anders dan het staken van het biociden gebruik bij herhaling van klachten veroorzaakt door het uitblijven van corrigerende weringmaatregelen. Kortom men beoefent in het beste geval een reactief soort plaagdierpreventie.

Dat gemeenten steeds vaker overgaan tot uitbesteding vermindert mijns inziens hun kennis van de materie en daarmee ook hun mogelijkheden voor beleidsmatige en praktische implementatie van de beschreven integrale proactieve benadering van plaagdiermanagement. Wanneer aandacht voor preventie van dierplagen structureel wordt meegenomen in bouw, onderhoud, schoonmaak, groenbeheer, transport & logistiek en milieubeheer valt er juist structureel op kosten te besparen. Aan de ene kant doordat goede preventie leidt tot verlaagde incidentie en

dus vermindering van incidenteel inroepen van ongediertebestrijders, aan de andere kant doordat periodieke inspecties en monitoringbezoeken goed zijn te plannen en daardoor efficiënter zijn af te werken. Naast deze kostenbesparing, zal ook in de geest van de wet het gebruik van biociden worden verminderd ten gunste van mens en milieu. Ten slotte en niet in de laatste plaats zouden klachten van overlast, hinder of schade verdergaand worden voorkomen.

Dr. Jan van der Plas is bioloog en gediplomeerd bestrijdingstechnicus. Hij is werkzaam als senior adviseur (Micro)Biologie en Infectieziekten bij het Ministerie van Defensie. E-mail: janvdplas@xs4all.nl Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel. Een eerdere versie verscheen in NMGT (2011) 64: 251-253. ●

Referenties:

1. Osse J., Schoonhoven L.: Veilig Voedsel voor veel monden, In Natuur als Bondgenoot, Biologische bestrijding in land- en tuinbouw. Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij, Den Haag. 2008: Cahier 4, p. 4-13.
2. Van Lenteren J.: Waarom veroorzaken mensen steeds weer insectenplagen? In Muggenzifters en Mierenneukers; Insecten onder de loep genomen. Huigens T., De Jong P. et al. (eds), Laboratorium voor Entomologie, Wageningen. 2006: p. 270-273.
3. Van Huis A.: Boeren bestrijden verantwoord hun plagen, In Muggenzifters en Mierenneukers; Insecten onder de loep genomen. Huigens T., De Jong P. et al. (eds), Laboratorium voor Entomologie, Wageningen. 2006: p. 196-205.
4. Carson R.: Silent Spring. Boston: Houghton Mifflin Co., 1962.
5. Weijman A.: Marianne Thieme, kom ook op voor onaardige dieren! TROUW 06/02/07.
6. Voorbeeld, NN: Dierplaagbeheersing. In Hygiënerichtlijnen collectieve voorzieningen asielzoekers. Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid. Amsterdam. 2011: p. 30-32.

Summary

Integrated Pest Management (IPM) should be the umbrella concept for the integration of preventive aspects of pest management in the daily business of conservation, park management, construction management, building management, waste management, environmental management, safety management et cetera. 'IPM' not connected to these processes is likely to get stuck in corrective reactions to preventive failures. 'IPM' incorporated into various business processes and into correct general hygienic behavior requires investments in awareness, in sustainable interventions for existing situations, but especially in the timely incorporation of proactive prevention measures into all new settings. To secure the system, risk assessment and evaluation methodology is recommended.

NVWA start pilot openbaar maken inspectiegegevens

In de loop van dit jaar (2014) maakt de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) de inspectieresultaten van lunchrooms bekend via haar website en via een app. Hierdoor krijgen consumenten inzicht of de regels voor veilig voedsel worden nageleefd en krijgen ondernemers de kans zich positief te onderscheiden van anderen. Circa 2000 lunchroomeigenaars in Nederland hebben een brief en een brochure met uitleg over de procedure ontvangen en informatie over welke gegevens de NVWA openbaar zal maken.

De aankondiging van het ontwerpbesluit waarin de plannen tot openbaarmaking staan beschreven, is op 13 maart jl. gepubliceerd in de Staatscourant. Horecaondernemers kunnen binnen zes weken hun zienswijze indienen, waarna het besluit definitief gemaakt wordt. Na deze juridische procedure publiceert de NVWA vanaf juni 2014 de Horeca Inspectiekaart. Consumenten zien dan per lunchroom of de regels voor veilig voedsel worden nageleefd, uitgedrukt in een kleur

(zie kader). Groen staat voor lunchrooms die de regels goed naleven, oranje voor lunchrooms die problemen dienen op te lossen en rood voor lunchrooms die onder verscherpt toezicht staan. De kleur wit is voor lunchrooms waar de NVWA geen recente controlegegevens over heeft.

Wat wordt openbaar?

Per lunchroom wordt de beoordeling van de NVWA getoond, uitgedrukt in een kleur:

● 'Voldoet'

Dit betekent dat er bij de laatste inspectie geen overtredingen zijn geconstateerd.

● 'Te verbeteren'

Dit betekent dat er wel één of meer overtredingen zijn geconstateerd.

● 'Verscherpt toezicht'

Dit betekent dat er herhaaldelijk ernstige overtredingen zijn geconstateerd. Het toezicht is gericht op verbetering of sluiting van het bedrijf.

○ 'Geen recente gegevens'

Dit betekent dat er in het afgelopen jaar geen inspectie is uitgevoerd.

De app en website tonen niet de details van een inspectie. Wel zie je op welk van de volgende drie inspectieonderwerpen de regels van de hygiëncode worden nageleefd:

- Juiste omgang met voedsel: de juiste temperatuur, veilige opslag, bereiding en presentatie/verkoop.
- Hygiëne: schone en goed onderhouden ruimten en apparatuur, goede persoonlijke hygiëne.
- Ongediertewering: het afdoende weren van ongedierte, waarmee het overdragen van ziekten door dieren wordt voorkomen.

De start van de pilot markeert het begin van een proces waarbij de NVWA steeds meer gegevens over het naleven van regels door bedrijven via haar website actief openbaar gaat maken. Op basis van de resultaten van de eerste fase wordt het openbaarmakingproces verder uitgerold binnen de overige horeca en volgen op termijn ook andere sectoren binnen de (voedsel)productieketen. ●

KAD-Keurmerk

Mega-Des behaalt KAD-Keurmerk

Op 21 februari jl. heeft Alex Mars, directeur van Mega-Des Plaagdierbeheersing uit Lelystad, het KAD-Keurmerk ontvangen uit handen van John Noort, auditor van het KAD.

Alex Mars: "Wij werken bij Mega-Des al een tijd volgens het IPM-principe, niet voor niets is ons motto 'Our nature is to prevent', dus het gaan voor het KAD-Keurmerk was een logische volgende stap. We zijn trots op het KAD-Keurmerk, omdat het bevestigt dat we goed bezig zijn. Bedrijven en instellingen moeten vandaag de dag zelf aan veel kwaliteitseisen voldoen en dan wil je het liefst ook zaken doen met iemand die zijn vak net zo serieus neemt". ●

Alex Mars (links) ontvangt het KAD-Keurmerk van John Noort.

Foto: Gerrit Otten

